

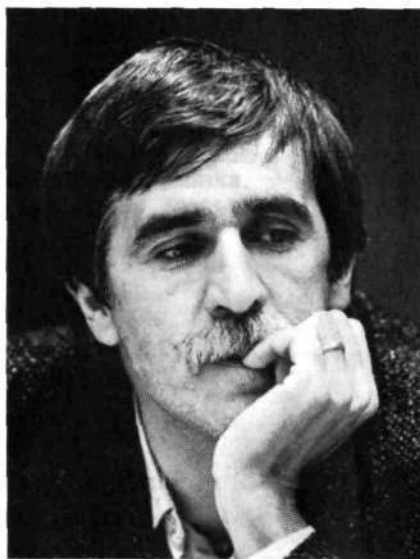
Bilà sva, ker vsak zase sva bilà.
 Drug drugemu pijavki, krvosesa
 sva pila kri in slast in strup telesa
 iz ust, iz dojk, iz čistih čaš duha:

vsa zemeljska, z zavestjo korenin
 zorela sva, ugašava v spomin.

Paralelni intervju Sodobnosti: Lojze Peterle, dr. Ciril Ribičič

Lojze
Peterle

Ciril
Ribičič

Zadnje leto pošteno pretresa (tudi) slovenski svet. Pričakovanja rastejo in se že prelivajo v razočaranja; človeška in nacionalna stiska kliče k enotnosti, nezaupanje drug v drugega pa nas razvršča v nove delitve; stare ideologije tonejo, nove se porajajo; stara skupna država umira, a ne more umreti, nova, nacionalna, se rojeva, pa se ne more roditi, skratka: dovolj skupnih problemov za različna razmišljanja. In s to mislijo smo prosili, ločeno, za odgovore na nekatera vprašanja dva predstavnika slovenskega javnega življenja, ki zagotovo različno razmišljata, imata različne izkušnje, pa tudi njune ambicije in prognoze našega prihodnjega življenja so si najbrž različne. Zato utegne biti njuna subjektivna misel del naše objektivne stvarnosti.

Je za vas čas, ki ga zdaj živimo, kaj več kot tragičen, saj veliko znamenj kaže, da sicer vemo, kaj hočemo, v zadregi pa smo, ko je treba formulirati, kako svoja pričakovanja uresničiti?

L. Peterle: Zame ta čas sploh ni tragičen, kvečjemu mogoče malo tragedičen. Kaj hočemo, je jasno, zadrega, kako uresničiti to, kar hočemo, pa je razumljiva, predvsem zato, ker ta »kako« ni odvisen samo od naše volje in razmer v Sloveniji. Pri vprašanju »kako« je zame najpomembnejša domača fronta; se pravi, kako bomo zmogli uresničiti izredne politične odgovornosti vsi politični subjekti, ki smo to odgovornost po volitvah prevzeli. Tu si človek želi nekaj realizma in poštenja pri presoji razmer, v katerih živimo, in nekaj temeljne politične kulture.

L. Ribičič: Seveda je čas, ki ga živimo, tudi čas razočaranj na osebni in narodni ravni, tudi čas novih, nepotrebnih delitev in prej obnavljanja starih kot porajanja novih ideologij, pa tudi čas nezaupanja, sumničenja, ujetosti v preteklost in neizpolnjenih obljub. Toda za realiste, med katere se prištevam, noben čas ni sam po sebi tragičen: Današnji ni tragičen bolj, kot je bil čas utopičnih načrtov in iluzij (tragičnih) herojev. Pripadam skupini ljudi, ki celi rane tragičnega herojstva preteklosti z uveljavljanjem dosegljivih ciljev, potrpežljivo in iznajdljivo. Tudi se ji ne toži po stari enotnosti. In ve danes bolj kot kdaj prej, za kaj se zavzema in kako je to mogoče doseči. Zato ta čas zame ni predvsem tragičen in grozeč, ampak tudi razgiban, zanimiv in spodbuden.

Predvolilna kampanja pred letom dni je bila v vseh strankah bolj ali manj evforična: predvidene in potem uresničene družbene spremembe so se kazale že same po sebi kot pridobitev, pri zmagovitih strankah kot resnična zmaga, pa vendar ne kot poraz pri strankah, ki so potem v skupščini zasedle opozicijske klopi. Kako komentirate to pot od lanskega do letošnjega marca?

C. Ribičič: Naš pristop k volitvam je bil prej racionalen kot evforičen. SDP je dosegla relativno večino, kot je napovedala, njen kandidat pa je postal predsednik predsedstva republike. Kljub temu lahko danes volilni izid ocenim kot hud in boleč poraz. Nismo namreč dobili dovolj glasov, da bi lahko dosegli postavitev sposobnejše parlamentarne in vladne večine. Volilna zmaga sedaj vladajoče koalicije je bila izbojevana na podlagi kritike preteklosti, ne programa za prihodnost. Tega vlada še doslej ni pripravila. Razvoj dogodkov v Srbiji in Črni gori bo pokazal, kako nujno in za Slovenijo koristno je bilo, da smo morali v opozicijo. Kar zadeva SDP, nam opozicijski položaj pomaga jasneje programsko profilirati stranko, osvobaja jo oblastniških karieristov, pomaga ji pri vzpostavljanju pretrganih vezi s civilno družbo. Oblast ni vse. Vplivanje na vladno politiko iz opozicije je kdaj pa kdaj lahko celo učinkovito, skoraj vedno pa nudi več zadoščenja in povzroča manj frustracij kot podpiranje vladnih predlogov po uradni dolžnosti oz. zaradi strankarske discipline.

L. Peterle: Če resno jemljemo programe strank, potem so dejansko na teh volitvah, glede na nekatere skupne prvine, zmagale vse stranke.

Zunanji opazovalci pravijo, da se je pri nas v tem času veliko spremenilo, za nas pa, ki tu živimo, se zdijo spremembe prepočasne. Če primerjam naš razvoj z razvojem v drugih nekdanjih socialističnih državah, potem ocenjujem, da smo to leto še kar dobro zvozili, posebej upošteva je dejstvo,

da smo pri politiki, posebej gospodarski, še vedno bistveno vezani na Beograd. To pot od marca do marca gledam kot otroško fazo demokracije z ošpicami, oslovskim kašljem in tudi s poskusi davice.

Glavno delo nas vsekakor še čaka, vendar so nekateri temelji za novo družbeno in gospodarsko ureditev že postavljeni. Pomembno je, da izginja strah, ki je prej dobesedno hromil številne ljudi.

Kaj vas je v tem času, kot stranko, našlo »nepripravljene«, kaj pa ste predvidevali? Se je temeljna nacionalna problematika v tem času z vidika vaše stranke bistveno spreminjala?

L. Peterle: Ne bi rekel, da se je kaj bistveno spremenilo pri nacionalnih temah. Vedeli smo in vemo, da se izteka en sistem in da postavljamo drugega. Vsekakor nismo pričakovali, da nam bo prejšnja (nedemokratska) pozicija toliko docirala o demokraciji. Zavedamo se, da živimo izredno zahtevno prehodno obdobje. V tem smislu smo realisti. Ne pričakujemo nemogočega.

Stranka je slabo »pripravljena« predvsem na blato, ki leti nanjo. V nekem smislu pa smo bili nepripravljene tudi na rast stranke, saj z danimi kadri težko pokrivamo potrebe po političnem izobraževanju, svetovanju itd.

C. Ribičič: Pričakovali smo, da se bodo napake preteklih desetletij uporabljale kot podlaga za politične obračune. Nismo pa mogli pričakovati, da se bo to dogajalo tako grobo, pogosto in dolgo časa. Prepričan sem, da danes takšen poskus odvracanja pozornosti od aktualnih napak ne more biti več uspešen. Javnost namreč ravno zaradi nesposobnosti reševanja krize danes vse bolj umirjeno in objektivno presoja slabosti in uspehe včerajšnjega dne. Glede osamosvajanja Slovenije so bili ključni prelomi storjeni pred volitvami (dopolnila 1989. leta, odhod s 14. kongresa ZKJ, zavzemanje za asimetrično ureditev in konfederalizacijo Jugoslavije v volilnem programu itd.). Takrat in zdaj smo se zavzeli za odločno in premišljeno delovanje hkrati. Pomembno vlogo imamo pri preprečevanju nepremišljenih in neumnih potez, ki bi Slovenijo, namesto Kosova ali Knina, spremenile v žarišče neizogibnega spopada. Spopada, ki bo prinesel dokončen poraz srbske hegemonije. Seveda vedno ne uspemo; zgodilo se je, da je parlamentarna večina na predlog stranke, ki nosi liberalno ime, izglasovala kazensko ovadbo zoper Miloševića in naknadno umaknila parlamentarno podporo Kučanovi usmeritvi glede uresničevanja plebiscitne odločitve.

Slovenska krščanskodemokratska stranka, gospod Peterle, je ena izmed »novih« političnih organizacij na Slovenskem, vendar ima svoje vzore v številnih evropskih državah, v čem je njena slovenska specifika?

L. Peterle: Naša specifika je prej zgodovinsko razvojne kot programske narave. S tem mislim na diskontinuiteto, ki jo je zarezala revolucija v razvoj krščanskodemokratske misli na Slovenskem. Krščanska demokracija pri nas začenja nanovo in se pri tem zaveda izročila. Če pa natančneje primerjam programe in prakso krščanskih demokracij po Evropi z našo, bi vendar videl pri nas večji poudarek na solidarnosti in sožitnosti z drugimi.

Vaša stranka, gospod Ribičič, je v zadnjih letih doživela velike metamorfoze. Kaj ste ohranili od Zveze komunistov in v čem ste danes, tudi v slovenskem prostoru, izvirni?

C. Ribičič: Tovariš Zlobec, od tradicij ZKS smo ohranili tisto, kar je bilo v njenih programskih usmeritvah levega, socialdemokratskega. Tudi na področju prizadevanj za pravice slovenskega naroda se je našla marsikatera upoštevanja vredna izkušnja. Osvobodili smo se zunanjih vplivov, precej bolj temeljito kot nekateri naši politični konkurenti. Izvirni smo kot stranka, ki hoče Slovenijo, ki ne bo le samostojna, ampak tudi gospodarsko uspešna, socialno pravična. In demokratična že v sedanjem prehodnem obdobju. Pri tem socialne pravičnosti ne obravnavamo kot omejitve, ampak kot spodbudo gospodarski in razvojni uspešnosti. Ena od konkretizacij takšne usmeritve je predlog za sprejem zakona o soupravljanju delavcev, katerega zasnovo smo pripravili v SDP.

Še pred nedavnim je bilo v evropskem prostoru veliko razpravljanja in vse več dokazovanja, da je čas ideologij dokončno mrtev, češ da so vse stranke prisiljene v pragmatično politiko, ker da je nastopil čas konkretnih programov, gospodarskih, socialnih, znanstvenih, in seveda neizprosna tekma med njimi. Velja to tudi za slovenske razmere? Ima stranka, ki jo vodite, razpoznavno ideološko ali vsaj teoretsko osnovo?

L. Peterle: Če jemljem v ozir ideologije, ki opredeljujejo človeka kot gradivo, podrejeno višjim ciljem sistema, potem bi lahko govorili o njihovem odmiranju, ne pa o smrti. Ne spominjam se, da bi pri razpravah v naši stranki sploh omenjali besedo ideologija v smislu »naše ideologije.« Jasno pa smo rekli, da izhajamo iz krščanskih vrednot. Marsikdo nas ponuja kot nazorsko stranko, kar seveda nismo, smo povsem laična stranka. Tudi vezi z družbenim naukom Cerkve ne jemljemo kot ideologizacijo stranke v običajnem pomenu te besede. Naša stranka ima razpoznavno moralno osnovo v krščanstvu, filozofsko pa v krščanskem personalizmu: človek je izhodišče in cilj vseh dejavnosti.

C. Ribičič: Separatistična histerija, plivanje na preteklost in ideološko žigosanje političnega nasprotnika so danes v Sloveniji najpogostejši, kadar gre za odvrčanje pozornosti od gospodarskih, socialnih in razvojnih dilem in neuspehov. Članstvo v naši stranki povezujejo ideali demokratičnega socializma, socialdemokracije in krščanske socialne misli. Ob volitvah in po njih ni bilo lahko braniti idej demokratičnega socializma. Danes je v soočenju z neokonzervativizmom, ki hoče breme prehodnega obdobja naprtiti najbolj ustvarjalnim delom družbe in socialne pravice delavstva zožiti pod raven zahodnoevropskih demokracij, perspektiva socialdemokratskega oz. demokratično socialističnega projekta realnejša. Za konkretizacijo te usmeritve, za to, da naša kritika ne bi ostala na načelni ravni, skrbijo gospodarski forum, vlada v senci, poslanski klubi, delavske komisije in socialdemokratska frakcija (v ustanavljanju).

Pogosto je slišati očitek, zlasti ob razpravah v skupščini, da se stranke uveljavljajo bolj per negationem kot pa s pozitivnimi stališči, torej bolj z nasprotovanjem drugim kot s konstruktivnostjo svoje navzočnosti v slovenski javnosti. Je tak očitek utemeljen? Če je, zakaj?

C. Ribičič: Nasprotovanje vladnim predlogom je bistvo opozicije. Pri tem se v SDP trudimo, da bi vsakodnevno kritiko napak vlade, ki jih je res veliko, izkoristili tudi za izdelavo globalnega razvojnega in socialnega pro-

grama, s katerim bomo šli na naslednje volitve. In za to, da bi s programsko sorodnimi strankami vzpostavili dialog, ki nam bo omogočil ustvarjalno sodelovanje v kakšni prihodnji vladni koaliciji. V mislih imam drugačno sodelovanje, kot poteka danes med strankami vladajoče koalicije, ki se medsebojno oblastno podpirajo in razvojno blokirajo. Zato danes Demos vlada, ne da bi oblikoval skupen razvojni program v njem zastopanih strank. Zanihanje preteklosti, ki je povežalo te stranke, je pač premalo za uspešnost v prihodnosti.

L. Peterle: Vesel bi bil, če bi šlo samo za uveljavljanje »per negationem«, gre pa večkrat za zadeve, ki nimajo veliko skupnega z resnico o nasprotniku, kar seveda ne prispeva k verodostojnosti tistih, ki se te metodo uporabljajo. V razpravah v Skupščini ugotavljam precej intelektualnega nepoštenja. Po domače povedano: nekdo govori o jabolkih, drug mu kritizira hruške.

Znano je, da se je v vseh bivših socialističnih državah nepričakovano razmahnil nacionalizem; kako vi ocenjujete to nacionalno prebujbo na Slovenskem, kaj vidite v njej dobrega, v čem morda slabo?

L. Peterle: Nacionalizem je glede na pritiske, ki so jih narodi v teh državah doživeli, povsem razumljiv.

Nacionalna prebujba v Sloveniji je naravna in nujna. V tej prebui vidim zagotovilo za uresničitev našega narodnega programa.

C. Ribičič: V primerjavi z večino bivših držav s socialističnim imenom se je realsocialistični projekt pričel razgrajevati v Jugoslaviji in Sloveniji že kmalu po sporu z informbirojem. Pa tudi mednacionalne zaostitve niso novost, skoraj kontinuirano potekajo od konca šestdesetih let. Nekaj nacionalizma, takšnega s pozitivnim in onega z negativnim nabojem, je nujna sestavina osamosvajanja Slovenije. Gre za otroško bolezen, značilno za narode, ki so se odločili, da vzamejo lastno usodo v svoje roke. Seveda pa slovenski nacionalni prebui niso v čast šovinistično podcenjevanje drugih, zlasti jugoslovanskih narodov, krivični pogromi zoper Neslovence, ki živijo in delajo v Sloveniji, in zmerjanje avtohtonih narodnosti s prišleki. Te skrajnosti je mogoče razumeti in razložiti s političnimi zaostitvami v Jugoslaviji, ne bi pa se jih smelo opravičevati ali celo zagovarjati. Nacionalizem je torej v tem trenutku razumljivo in nujno zlo, ki ga stranke ne bi smele zlorabljati v politične namene.

Prav ta znova ali v novih razmerah prebujena nacionalna zavest dobiva, morda manj agresivno kot pri drugih narodih, tudi nezaželene konotacije, ki jih demokratska zahodna Evropa ocenjuje kot vračanje v preteklost in zato kot moteč pojav v današnji združujoči se Evropi. Kakšna je vaša misel o tem?

C. Ribičič: To je sicer res. Toda tudi Zahodna Evropa se mora osvoboditi svojih historičnih, političnih, civilizacijsko-kulturnih in drugih predsodkov do evropskega Vzhoda nasploh in do malih narodov še posebej. Toliko bolj, če gre za narod, ki živi v osrčju Evrope, ne na njenem vzhodnem robu. Narodi v Zahodni Evropi so se najprej osamosvojili, da se lahko sedaj na enakopravnih temeljih združujejo. Zato bi lahko pričakovali več razumevanja v Zahodni Evropi za osvobajajoče se težnje Slovencev, recimo toliko,

kot ga je pokazal v Cankarjevem domu slovenski narod, ko je šlo za Albance na jugoslovanskem jugovzhodu.

L. Peterle: Evropa ne upošteva, da Slovenci pa tudi drugi narodi, ki so živeli v real-socializmu, zaostajajo v politični biologiji in v nacionalni emancipaciji.

Vzhoda Evrope ni mogoče gledati skoz očala Zahoda, ki je stabiliziral svojo demokratično strukturo. Povsod po Evropi razlagam, da smo Slovenci federalisti v evropskem smislu, ne želimo pa biti federalisti v jugoslovanskem smislu. To, kar želimo Slovenci sedaj, bi se pač moralo zgoditi že davno prej. To ni vračanje v preteklost, ampak slovo od nje.

V pogovorih s politiki na Zahodu doslej nismo srečali ocene, da bi šlo pri nas za agresiven nacionalizem, prej za samoobrambo in za uresničevanje tistih standardov, ki jih drugi narodi v Evropi že imajo. Slovensko narodno vprašanje je ta čas obremenjeno z jugoslovanskim, zato ima nezaželene konotacije. Evropa se bo morala sprijazniti z dejstvom, da bo nastalo v njej nekaj novih držav. Če se hoče razvijati Evropa v širšo integracijo narodov, držav in regij, potem je nujna dezintegracija sedanje Jugoslavije kot ideološke države, ki volje narodov ne upošteva.

Zdaj, ko se je Slovenija, na ravni zavesti, že odtrgala od jugoslovanske skupnosti in zdaj to ločitev poskuša izpeljati tudi formalnopravno, išče, povsem razumljivo, nove meddržavne povezave. Akademik dr. Aleksander Bajt je javno opozoril na nevarnost udinjanja Avstriji, s katero smo vzpostavili najbolj pristne stike. Bajtova bojazen tudi meni ni tuja. V kolikšni meri je takšna nevarnost realna?

L. Peterle: Če sem prav poučen, prof. Bajt ni govoril ravno tako, kot so prinesli mediji. Ne glede na to pa ne vidim osnove za to nevarnost, vsaj kar zadeva politiko slovenske vlade ne.

Z Avstrijo lahko zelo dobro sodelujemo in imamo zato še neizkoriščene možnosti. Nobene potrebe niti nagnjenja pa ne vidim za udinjanje Avstriji. Politika vlade je imeti dobro, uravnoteženo sodelovanje z našimi sosedi in mislim, da smo glede tega na dobri poti.

* C. Ribičič: Danes se v Evropi gospodarskega in političnega giganta, kot je združena Nemčija, bojijo veliko večje in gospodarsko razvitejše države. Nevarnost je po moji sodbi realna, še zlasti, ker je v vladajoči koaliciji in posebej nekaterih njenih strankah čutiti težnjo po povezovanju samo s severnimi sosedi (Avstrija, Nemčija), medtem ko je povezovanje z Italijo, Madžarsko in Hrvaško zapostavljeno. Alpe-Jadran, Pentagonala, sodelovanje v Mediteranskem prostoru in ohranjanje vzhodnih povezav so nekatere od usmeritev, ki naj preprečijo enostransko vezanost na Avstrijo.

Dobršen del mednarodnih in meddržavnih povezav poteka po strankarskih zvezah. Ali ob tem imamo, vsaj v globalu, skupno slovensko zunanjo politiko?

C. Ribičič: Ne. Nimamo niti temeljne strategije zunanjepolitične usmeritve Slovenije. Povezave, državne in strankarske, potekajo kaotično, nepovezano, neusklajeno. To je v času prizadevanj za mednarodno priznanje Slovenije lahko toliko bolj usodno.

L. Peterle: Normalno je, da poteka del zunanje politike po strankarskih zvezah, včasih je možno celo samo po tej poti, ker Slovenija pač še ni priznana kot država. Upoštevanje te možnosti pa ne pomeni, da ne bi imeli skupne slovenske zunanje politike. Cilji so tukaj jasno opredeljeni, strankarske zveze so samo instrument – možnost – za to, da se tem ciljem približujemo. Rekel bi celo, da stranke premalo uporabljajo možnosti za promocijo Slovenije in njenih političnih ciljev po tej poti.

Tudi za našo gospodarsko politiko (stečaji, brezposelnost, svoboden trg, itd.) menijo nekateri analitiki, da sprejema vzorce zgodnjega kapitalizma. Je v tem kaj resnice? In če je, je to nujnost ali zabloda?

L. Peterle: Stečaji in brezposelnost niso cilji naše gospodarske politike, so posledica dosedanjega razvoja in prehajanja na novi sistem. Glede zgodnjega kapitalizma gre prej za izjave slabih politikov kot resnih analitikov. Če govorimo o Evropi, potem ne mislimo s tem na zgodnji kapitalizem. Jasno pa je, da bo ta prehod iz enega stanja v drugega v marsičem neizprosen, tudi grob in v nekem smislu nujnost. Zgodnji kapitalizem ne pozna pojma socialna država, mi se za tako državo zavzemamo.

C. Ribičič: Nekateri vzorci zgodnjega kapitalizma, ki jih je mogoče opaziti pri nas, so povečanje davkov, znižanje izdatkov za socialno varnost in povečanje izdatkov za oborožitev, upravo in diplomacijo. Od tega vzorca pa odstopajo intervence vlade v gospodarstvo. Poleg tega se zgodnjega kapitalizma drži vzdevek »prvotne akumulacije«, medtem ko pri nas o akumulaciji skoraj ne moremo več govoriti. Sicer pa je o kaki konsistentni ekonomski politiki Slovenije sploh težko govoriti, ker se je parlament zadovoljil z vladnimi smernicami. V vsakem primeru pa ekonomski politiki vlada in njen predsednik ne namenjata niti približno toliko pozornosti kot osamosvajanju Slovenije, preteklosti in spravi, mednarodnim aktivnostim in še čemu.

Kako pojasnujete očitek, da se tudi v Sloveniji, kot bolj ali manj izrazito v vseh bivših socialističnih deželah, država vse manj »briga« za kulturo, da jo bolj kot prejšnji sistem prepušča trgu, kar je za Slovence kot majhen narod še posebej tvegano, saj vemo, da skoraj ni dejavnosti, ki bi se lahko sama financirala.

C. Ribičič: Trenutno plačujemo namesto ene poceni države kar dve dragi in neučinkoviti. Tudi nova slovenska država, ki nam je bliže, skrajno neracionalno razporeja in troši sredstva, med drugim za vzpostavljanje obsežnega in dragega represivnega aparata. Seveda v kriznih časih ni mogoče pričakovati, da bo obubožano gospodarstvo dalo več sredstev za znanost ali kulturo. Rezerve so pri sredstvih, ki jih plačujemo za Kadijevičevo in Janševo vojsko. Doslej so kulturni ministri, na primer Kmecl in Pivec, znali pojasniti javnosti in vladi neugodna razmerja med sredstvi za kulturo in za obrambo in se v imenu kulture boriti zoper požrešnost državnega aparata. Danes se zdi, da je ravno obratno...

L. Peterle: Skrb ni nič manjša, jasno pa je, da kultura ne more biti izvzeta iz razmer, v kakršnih smo. Najprej pa bi morali nanovo opredeliti, kaj je kultura in kakšno je razmerje med kulturo in državo. Če smo se

odločili za tržni sistem, potem je jasno, da se bo ta usmeritev poslej bolj poznala tudi pri kulturi.

Kulturna politika bo zagotovo upoštevala majhnost slovenskega naroda in posledice, ki iz tega izhajajo za kulturo.

Ste mnenja, da slovenski kulturni krogi pretiravajo, ko terjajo za svoje dejavnosti vsaj minimum materialnih možnosti, pri tem pa ne gre, kot vsi vemo, samo za materialno stisko, ampak tudi za prepričanje, da bo tudi v prihodnje kultura ostala eno od pomembnejših konstituant slovenske samostojnosti in ena njenih redkih identitet?

L. Peterle: Po več kot dvajsetletnem opozicijskem statusu, ki sem ga preživel precej prav v sferi kulture, se mi zdi to vprašanje nekoliko preveč retorično. Vprašanje je seveda, kaj je minimum in za koliko dejavnosti ter osebnih projektov zagotoviti »minimum«. Ta čas se obljubljena dežela ne more zgoditi. Kdor bo pošten do letošnjega proračuna, bo ugotovil, da so kritike glede deleža za kulturo neumestne, saj ostajajo sredstva realno enaka lanskim.

C. Ribičič: Nič ne pretiravajo. Družba, ki ne prepozna pomena kreativnosti kulturnih dejavnosti, tudi kadar je na zunaj neprijetna in divja, nima pravih možnosti za razvojni uspeh.

Noben pameten človek ne bo danes trdil, da ni vnet zagovornik strpnosti, tudi politične, toda vsi vemo, da je to princip, v vsakdanjih odnosih pa bolj težko shajamo z drugačemislečimi, celo v družini, kaj šele v takšni skupnosti, kot je narod. Sam imam občutek, da so majhni narodi zaradi različnih razlogov že po naravi nestrpni (znan je menda Petanov aforizem: Slovenec Slovincu Slovenec, kar naj bi bilo huje kot človek človeku volk). Kako se vi počutite med tem načelom, ki je nedvomno pozitivno, in svojo človekovo naravo? Odgovor ob tem zadnjem delu vprašanja je smiselni samo, če je iskren...

C. Ribičič: Meni je strpnost do te mere blizu, da se nesrečno počutim v vlogi zaostrenih političnih bojev, ki jih narekujejo pravila večstrankarskega tekmovanja. Na srečo slovensko javno mnenje bolj ceni strpne politike, ki znajo povezovati in zbliževati, kot druge, ki znajo razdvajati in se radi prepirajo. Tudi zato ne bi rekel, da so Slovenci po naravi nestrpni.

L. Peterle: Med principom strpnosti in svojo naravo ne vidim kakšnega posebnega neskladja, so pa tudi pri rabi tega načela določene omejitve. Kadar gre za laž, potem ne gre več za vprašanje strpnosti, laž je treba razkriti in odkloniti, vendar se tudi to lahko naredi strpno.

Slovenski plebiscit s svojim rezultatom nam je lahko v ponos ne glede na to, kateri stranki kdo pripada ali jo celo, kot vidva, vodi, nasprotno s tem pa teče razprava o novi ustavi, ki je pravzaprav še zmerom na začetku. Zakaj so tu razhajanja tako izrazita? Ali je res tako težko definirati skupni slovenski interes?

L. Peterle: Začetek ustavne razprave me navaja na sklep, da gre ob stvarnih razlikah tudi za očitne interese oziroma taktiko strank. Glede na različne poglede na vlogo ustave in glede na politične interese strank sem že

večkrat predlagal, naj ustava vsebuje tisti minimum, brez katerega pri ustanavljanju slovenske države ne moremo in za kar se lahko dogovorimo brez ideoloških primesi. Tudi vlada se zavzema za čimprejše sprejetje ustave, ker sedanja naša ustava ne more biti zdrava podlaga za novo zakonodajo.

C. Ribičič: Politični sporazum ob plebiscitu je bil velik dosežek, uveljavljanje plebiscitne odločitve pa poteka tako, kot da je vladajoča koalicija opozicijo potrebovala le za dosego pozitivnega plebiscitnega izida. Politično usklajevanje o novi ustavi še ni prav steklo. Po mojem mnenju zato, ker lahko vladajoča koalicija z navadno večino sprejema zakone, ki pomenijo uvajanje nove ustavne ureditve, in zato, ker sprejem nove ustave terja razpis volitev. Teh pa se vladajoča koalicija upravičeno boji. Sicer pa v ustavni razpravi ni nastopala koalicija homogeno, ampak vsaka njena stranka posebej. Iz tega lahko sklepamo, da tudi te stranke ustavo prepoznavajo kot trajnejši projekt, kot je sodelovanje v sedanji vladni koaliciji. Najnujnejše izboljšave osnutka ustave bi bile po mojem mnenju: »državljan-ska« in ne nacionalna opredelitev republike, razširitev socialnih pravic, uveljavitev pravice do soupravljanja delavcev, ohranitev pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, omejitev centralizma oz. emonocentrizma z uvedbo regij in zbora regij v parlamentu, opustitev predloga o (pol)predsedniškem sistemu in razvidna uveljavitev enakopravnosti žensk v celotnem ustavnem besedilu.

V oceni slovenskega narodnoosvobodilnega boja in v njegovem okviru nedvomno tudi revolucije so si vsaj nekatere stranke precej navzkriž, vajini najbrž še najbolj, pa tudi nobene možnosti ni, da bi se stališča zbližala. Ali obstaja možnost in pripravljenost, da bi se strankarska politika malo manj ukvarjala s preteklostjo in jo v večji meri prepustila v oceno stroki in potem takšno oceno vsaj spoštovala, če že ne upoštevala?

C. Ribičič: Lepo bi bilo, če bi stranka mojega sogovornika podprla naš predlog in predlog ZZB, da naj preambula omeni pozitivno zgodovinsko vlogo NOB kot obdobja, ki je bilo odločilnega pomena za vzpon slovenske samobitnosti in samozvesti. Ocena Kočevskega zbora, da je slovenski narod končnoveljavno stopil v krog suverenih narodov sveta, je tista tradicija, na katero se navezuje današnji proces osamosvajanja in razdruževanja. Sicer pa je SDP dala veliko spodbud za zelo kritično presojo preteklosti, vključno z delovanjem njenih predhodnic. S preteklostjo se ukvarjamo le takrat, ko je to res nujno. Celo na obrabljeno in primitivno sintagmo o petinštiridesetih letih ne odgovarjamo več.

L. Peterle: Sam sem izjavil, da spoštujem vsakega, ki se je uprl sili okupatorjev, in da spoštujem tudi tiste, ki so se uprli revolucionarnemu nasilju.

Stroka lahko ugotovi, kaj se je zgodilo. Ali pa je bila revolucija potrebna ali ne, je seveda stvar politične ocene. Mislim, da se vsaj pri nas s preteklostjo malo ukvarjamo. Mislim pa, da ne moremo samo zamahniti z roko, češ bilo je, ker nas preteklost preveč določa in brez nje ne bi bili v tem, v čemer smo. Včasih srečujem demagoško odpravljanje skrbi preteklosti. Ne vidim vprašanja v tem, ali naj se bolj ali manj ukvarjamo s preteklostjo, ampak kako.

Vprašanje kako, pa je seveda povezano z odnosom do resnice. Demokratska in resnicoljubna družba se ne sme sprijazniti s črno-belostjo glede preteklosti; različnost v političnih ocenah pa je in naj ostane naravna.

Je narodna sprava z vsem, kar je sprožila, pozitivna ali negativna? Smo si zdaj bliže ali bolj vsaksebi kot prej?

L. Peterle: S spravo lahko poimenujemo samo tisto, kar je pozitivno. Vprašanje je, kako ljudje ali posamezne skupine presojujejo to, čemer pravimo pravna dejanja. Nepredstavljivo je postalo, če ljudje ne bi smeli počastiti spomina do svojih bližnjih na kraju smrti, česar prej dolga leta niso smeli.

Groteskno je, če kdo govori v zvezi s tem z vojnim ali ideološkim besednjakom. Prav je, da pridemo čimprej do resnice o vsem, kar nas je zaznamovalo in vplivalo na naša medsebojna razmerja. Ampak to nikakor ni nesmiselnost ukvarjanja s preteklostjo.

C. Ribičič: Dostojno smo se poslovili od vseh svojih mrtvih. Na žalost to ne odvrča raznih mrhovinarjev, da ne bi še naprej pristransko brskali po starih ranah narodnega razkola. Sicer pa smo si bolj vsaksebi kot prej. Ne zaradi preteklosti, ampak zaradi sedanjosti in negotove prihodnosti.

Slovenska obrambna politika se oblikuje v precej neprijaznih razmerah, zato včasih občutek in strah, da nezavedno in proti svoji volji drsimo v nacionalno militarizacijo...

C. Ribičič: Tudi v težjih razmerah smo znali v Sloveniji na grožnje z represijo reagirati politično. Slovenska pomlad je do afere z uvozom orožja veljala kot zgled za miren prehod v večstrankarstvo. Po volitvah smo s sporazumom strank pred plebiscitom nadaljevali takšno pozitivno tradicijo. V zadnjem času je veliko znamenj (razkazovanje vojaške moči, določbe v osnutku ustave o tem, da vojska varuje ustavno ureditev, nepopustljivost obrambnega ministra v proračunski razpravi itd.), ki opravičujejo oceno, da gre za zavestno militarizacijo. Zato je podpisovanje Deklaracije za mir toliko pomembnejše.

L. Peterle: Zato, ker so razmere neprijazne in ker že dvakrat v podobnih razmerah nismo uveljavili svoje državnotvorne volje, je tembolj nujna, jasna in prepričljiva slovenska obrambna politika. Ne vidim nič nezavednega in nič takega, kar bi počeli proti svoji volji. Obramba je prvina državne suverenosti, pod pojmom militarizacije razumem vse kaj drugega kot ta nujni minimum. Govor o militarizaciji se mi zdi v tej zvezi neumesten, če ne celo nepošten.

Naj dodam, da so se v proračunu za to leto najbolj skršila sredstva za armado.

Zeleni in demokratični liberali so sprožili kampanjo za demilitarizacijo Slovenije kot posebno obliko obrambe. Kakšno je vaše stališče in stališče vaše stranke o tem?

L. Peterle: Nekaterim od predlagateljev demilitarizacije sem na začetku zamislil dejal, da podpiram demilitarizacijo kot dolgoročni cilj, da pa se mi zdi demilitarizacija v ožjem pomenu te besede v tem času neizvedljiva, ker potrebujemo obrambo, kot sem povedal že prej.

Takšno je stališče tudi naše stranke. Kot kristjan sem globoko proti militarizaciji, v istem svojstvu in kot predsednik vlade pa sem soodgovoren tudi za varnost naših ljudi. Prišlo je do nepotrebne polarizacije in politizacije, po kateri se volja po obrambi manipulativno predstavlja kot volja po militarizaciji. To nam samo škoduje.

C. Ribičič: Pred izbruhom vojne v Zalivu smo organizirali mirovni shod, ki so se ga udeležile vse stranke, tudi najbolj državotvorne oz. militatno razpoložene. Naši predstavniki dr. Lev Kreft, Željko Cigler in Mavricio Olenik pa so med najaktivnejšimi v kampanji za mir in demilitarizacijo, v kateri je SDP uspela zbrati zelo veliko podpisov. Zlobni jeziki pravijo, da so mladi krščanski demokrati od podpisovanja Deklaracije za mir odstopili prav zaradi velike vneme aktivistov SDP!? Sicer pa je postopna demilitarizacija usmeritev novogoriškega kongresa, med podpisniki deklaracije pa so vsi najuglednejši prenovitelji, s tovarišema Kučanom in Kmeclom na čelu.

Človeštvo se deli v dve temeljni skupini, v optimiste in pesimiste. Če bi vaju vprašal, kam se prištevata, bi se umestila, vsaj tako mislim, med prve. Vendar: kako bi tako umestitev utemeljila ob misli na naravo slovenskega človeka, na naše sedanje stanje in na prihodnost, ki je neizbežna, a ne povsem jasna in pomirjajoča?

C. Ribičič: Sem realist in se zavedam odgovornosti za to, ali bo naša prihodnost bolj senčna ali bolj sončna. Prepričan sem, da naša usoda ni v Božjih rokah...

L. Peterle: Hvala Bogu, da je prihodnost neizbežna in ne povsem jasna. Pri presoji razmer želim biti realist, pri delu za slovenski novum pa mi je optimizem premalo, si moram pomagati kar z vero.

Pripis, torek, 19. 3. 1991:

Skoraj ne mine dan, da se ne bi kaj vsaj dogajalo, če že ne zgodilo, ali bi morda danes, tik preden gre pričujoča številka v prelom, še kaj dodala k tistemu, kar sta v svojih odgovorih napisala pred štirinajstimi dnevi?

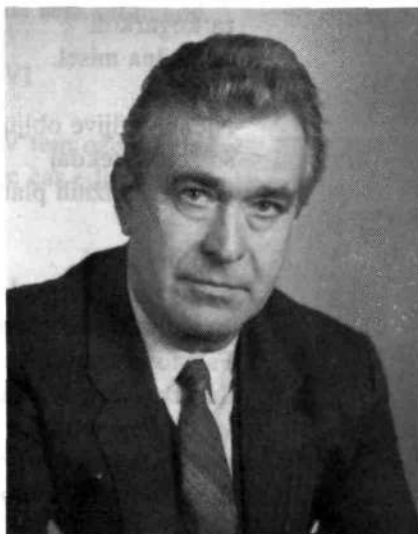
C. Ribičič: Od oddaje besedila v tiskarno pa do sedaj, ko se je tiskarska barva posušila, se ni zgodilo nič, zaradi česar bi moral spreminjati svoje odgovore. Danes je, tako kot pred nekaj tedni, čas grozeč in spodbuden hkrati, v Demosu se nadaljuje medsebojno razvojno blokiranje in oblastno podpiranje njenih strank, nadaljuje se tudi discipliniranje javnih medijev (spori glede akreditiranja novinarjev) in enostransko navezovanje Slovenije na Avstrijo in Nemčijo, še vedno je nekaj Demosovih jastrebov, ki ne znajo govoriti drugega kot o odcepitvi (med njimi ni mojega sogovornika), v SDP člani še bolj odločno kot poprej terjajo jasno levo, delavsko, socialnodemokratsko usmeritev itd. Kaj pa se je medtem že spremenilo? Prvič, na žalost je popustil entuziazem protimilitaristično razpoloženih strank in gibanj (pri podpisovanju Deklaracije za mir smo v SDP vse bolj sami). Drugič, nadaljuje se nedemokratski pritisk na Neslovence (za precej ilustracij sem izvedel na posvetu Stranke za enakopravnost državljanov, ki se ga ni upal udeležiti nihče od vladajočih funkcionarjev). Najbolj očitno pa se uresniču-

jeta dve moji oceni. Prva o tem, da v Srbiji po zmagi socialistov ne bo miru, in druga, da se bliža odločilen spopad, ki bo privedel do dokončnega propada srbske hegemonije.

L. Peterle: Besede, ki sta jih v teh dneh povedala g. Borislav Jović in Slobodan Milošević, pa tudi njuna dejanja ob tem, so ponovno prepričljivo pokazala, da vidi sedanje srbsko politično vodstvo samo dve izbiri – obvladovanje Jugoslavije kot celoto ali velika Srbija. Ne enega ne drugega ni mogoče uveljaviti brez sile. Če se Srbija poslavlja od koncepta Srboslavije, je to pomembno olajšanje, način in posledice tega poslavljanja pa so lahko zelo nevarne.

Slovenski politični cilji ostajajo ob teh dejstvih nespremenjeni. To, da se je 15. maj zgodil dva meseca prej, narekuje na poti do slovenske samostojnosti dodatno pozornost in pospešitev nekaterih dejavnosti.

Miscelanea

France
Vurnik

AVE, BRALEC! Vzemi te pesmi v roke
v tihi uri samote.
Beri, razmišljaj in vrzi v peč
vse iverje miselne gmote!

Kakor ptič feniks
boš vzprhotal v višave
ali pa –
kar bi bilo še najlepše –
v svoje samotne dobrave.